LAUSUNTO

Marja-Liisa Halko

27.1.2019

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

VIITE: K 22/2018, Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

YK:n vuosittain julkaiseman, sukupuolten välistä epätasa-arvoa mittaavan indeksin (Gender Inequality Index, GII) mukaan Suomi oli vuonna 2017 maailman kahdeksanneksi tasa-arvoisin maa. Esimerkiksi muut Pohjoismaat, Sveitsi ja Hollanti menevät tilastossa Suomen edelle. GII on yhdistelmäindeksi, joka mittaa sukupuolten välistä epätasa-arvoa inhimillisen kehityksen kolmella tärkeällä osa-alueella: lisääntymisterveydessä, vaikuttamismahdollisuuksissa ja työmarkkinoille osallistumisessa.

Kuten tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa todetaan "*tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä*". Yhtäläisten mahdollisuuksien luominen tytöille ja pojille, naisille ja miehille, vähemmistöille ja enemmistöille on ennen kaikkea ihmisoikeuskysymys. Sen lisäksi on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että *tasa-arvon tavoitteluun liittyy myös selkeitä taloudellisia etuja*.[1] Esimerkiksi GI-indeksin ja maan bruttokansantuotteen per asukas sekä bruttokansantuotteen kasvun välillä on osoitettu olevan negatiivinen yhteys: mitä alhaisempi sukupuolten välinen epätasa-arvo maassa on, sitä korkeampi on maan BKT per asukas ja sitä voimakkaampaa BKT:n kasvu (Gonzales ym., 2015).

[1] Tasa-arvoisemmat yhteiskunnat ovat myös onnellisempia (Looze ym., 2017), terveempiä (Van de Velde ym., 2013) ja luottavaisempia (Cho, S., 2016).

Sukupuolten tasa-arvo edistää yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia pääasiassa vähentämällä sukupuolieroja koulutuksessa, terveydessä ja työmarkkinoille osallistumisessa sekä parantamalla naisten uramahdollisuuksia (Duflo, 2012). OECD:n raportissa on arvioitu, että muissa Pohjoismaissa- Tanskassa, Islannissa, Norjassa ja Ruotsissa- noin 0.25- 0.40 prosenttiyksikköä BKT:n vuotuisesta kasvusta (1960- 70-lukujen taitteesta lähtien) on seurausta kasvusta naisten osallistumisessa työmarkkinoille (OECD, 2018). Suomessa tuo luku on hieman muita Pohjoismaita pienempi, 0.05 prosenttiyksikköä, koska meillä naisten työmarkkinoille osallistumisaste oli verrattain korkea jo 1970-luvulla. Ilman kasvua naisten työmarkkinoille osallistumisessa BKT:n kasvu olisi siis ollut Pohjoismaissa vähäisempää viime vuosikymmenien aikana.

Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 on kattava ja ajankohtainen raportti tasa-arvon ja tasa-arvotyön tilasta Suomessa ja sisältää lukuisia suosituksia tasa-arvotilanteen parantamiseksi. Kertomus osoittaa, että vaikka Suomi kuuluu maailman kymmenen tasa-arvoisimman maan joukkoon, paljon on vielä parannettavaa meilläkin. Oulun viimeaikaiset tapahtumat ja *metoo*-kampanja ovat nostaneet seksuaalisen häirinnän ja naisiin kohdistuvan väkivallan julkisen keskustelun keskiöön ja vaaliteemaksi. Translain vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä on Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastainen. Ja kuten tasa-arvovaltuutettu toteaa, työelämän tasa-arvo-ongelmat eivät ole 30 vuodessa kadonneet minnekään. Keskityn tässä lausunnossa kahteen työelämän tasa-arvoa parantavaan tekijään: perhevapaauudistukseen ja koulutuksen ja työmarkkinoiden eriytymisen vähentämiseen.

Perhevapaauudistus

Yksi tasa-arvovaltuutetun suosituksista koskee perhevapaauudistusta. *Tasa-arvovaltuutettu suosittaa sellaisen perhevapaauudistuksen toteuttamista, jolla lisätään merkittävästi isille kiintiöityjä vapaita ja lisätään vapaiden käytön joustavuutta.* Suositus on erittäin kannatettava. Vaikka isille kiintiöityjä vapaita on lisätty, isät eivät ole olleet kovin innokkaita perhevapaita käyttämään.

Kelan tilaston mukaan 25% isistä ei pitänyt perhevapaita lainkaan vuonna 2015 (Kela, 2018).

Pitkät perhevapaat heikentävät naisten ura- ja palkkakehitystä. Tuoreissa tanskalaistutkimuksissa arvioidaan ensimmäisen lapsen syntymän aiheuttamaa pudotusta vanhempiensa ansiotuloissa (*lapsisakko, child penalty*) kuudessa ei maassa (Kleven ym., 2018; Kleven ym., 2019)[2]. Kaikissa maissa vanhempien tulokehitys on samanlaista ennen lapsen syntymää mutta erkaantuu voimakkaasti syntymän jälkeen. Välittömästi ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen naisten tulot putoavat merkittävästi ja tuon pudotuksen vaikutus kestää pitkään, kun taas miesten tulot pysyvät muuttumattomina. Tutkimuksessa arvioitiin, että pitkällä aikavälillä (10 vuotta) lapsen syntymän aiheuttama pudotus naisten ansiotuloissa on Tanskassa 21%, Ruotsissa 27% ja Saksassa jopa 61%. Tutkijat arvoivat, että Tanskassa vuonna 2013 ”lapsisakko” aiheutti jopa 80% naisten ja miesten välisestä tuloerosta. Suomea ei ollut tutkimuksessa mukana, mutta Suomessa naisten ”lapsisakko” todennäköisesti olisi samaa luokka kuin Tanskassa ja Ruotsissa.

Tanskalaistutkimuksessa lapsen syntymän aiheuttamaa naisten ja miesten tulokehityksen pitkäaikaista erkaantumista selitetään sosiaalisilla normeilla (Kleven ym., 2018). Vanhemmat ajattelevat yhä edelleen, että naisilla ja miehillä on erilainen rooli lastenhoidossa. Tutkimuksessa käytetyn aineiston avulla pystyttiin myös osoittamaan, että roolit periytyvät. Lapsen syntymän aiheuttamaa pudotus äidin ansiotuloissa oli suurempi naisilla, joiden lapsuudenkodissa vanhempien roolijako oli ollut perinteinen, kuin naisilla, joiden lapsuudenkodissa vanhempien roolijako oli ollut vanhempien välillä tasaisempi. *Isille kiintiöidyt perhevapaat muokkaisivat sosiaalista normia ja tasaisivat lapsen syntymän aiheuttamaa pudotusta naisten ja miesten ansiotuloissa.*

[2] Tanska, Ruotsi, Saksa, Itävalta, Iso-Britannia, Yhdysvallat

Koulutuksen ja työmarkkinoiden eriytymisen vähentäminen

Koulutuksen suhteen *tasa-arvovaltuutettu suosittaa tasa-arvosuunnittelun toimivuuden selvittämistä peruskouluissa sekä tasa-arvon edistämiseen liittyvien kysymysten sisällyttämistä nykyistä vahvemmin opettajankoulutukseen ja opettajien täydennyskoulutukseen.* Myös nämä suositukset ovat erittäin kannatettavia. Tilastokeskuksen tuoreen tilaston mukaan ainoastaan alle viidennes opiskelijoista opiskelee alaa, jossa on tasaisesti sekä nais- että miesopiskelijoita (Tilastokeskus, Uutisia 29.11.2018). Tilastokeskus määrittelee tasa-aloiksi sellaiset koulutusalat, joiden opiskelijoista naisia on 40–60 prosenttia (luonnontieteet, maa- ja metsätalousalat, palvelualat sekä kauppa, hallinto ja oikeustieteet). Sukupuolen mukaan vahvimmin eriytyneitä aloja ovat naisenemmistöiset terveys- ja hyvinvointialat ja kasvatustiede sekä miesenemmistöiset tekniikan alat sekä tietojenkäsittely ja tietoliikenne. Pohjoismaista koulutusalojen sukupuolen mukaan eriytyminen korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta on voimakkainta Suomessa.

Naisten ja miesten eriytyminen eri aloille jo koulutusvaiheessa johtaa työmarkkinoiden eriytymiseen ja ylläpitää sukupuolten välistä palkka- ja eläke-eroa. Suomessa sukupuolten välinen palkkaero on reippaasti yli OECD-maiden keskiarvon (André & Bourrousse, 2017). Yksi tärkeimmistä naisten ja miesten keskipalkkaeroja selittävistä tekijöistä onkin naisten sijoittuminen pienempipalkkaisiin ammatteihin ja tehtäviin kuin miehet (Segregaatio ja sukupuolten väliset palkkaerot –hankkeen loppuraportti, 2008). Lisäksi eriytyminen jäykistää työmarkkinoita, ja joustavuus on tekijä, jota tulevaisuuden työmarkkinoilta odotetaan.

Tyttöjen ja poikien eriytyminen eri opintoihin alkaa jo varhain, peruskoulussa ja lukiossa. Esimerkiksi lukiossa puolet pojista ja reilu kolmannes tytöistä suoritti pitkän matematiikan oppimäärän, kun taas ainoastaan 10 prosenttia pojista ja noin 20 prosenttia tytöistä opiskeli valinnaista kieltä vähintään kuusi kurssia vuonna 2016 (Tilastokeskus, Uutisia 29.11.2018). Yliopistojen siirtyessä kohti todistusvalintaa erityisesti pitkän matematiikan opiskelun rooli

tulee opiskelijavalinnoissa aiempaa tärkeämmäksi, joten on tärkeää, että aineen opiskelun pariin kannustetaan yhtäläisesti nais- ja miespuolisia oppilaita. Aine- ja koulutusalavalinnat määräytyvät nuorten mieltymysten mukaan, mutta sosiaaliset normit ja sukupuoleen liittyvät stereotypiat voivat vaikuttaa noihin mieltymyksiin. Esimerkiksi viimeisimmän tasa-arvobarometrin mukaan kolmasosa opiskelijoista kokee, että opetusmateriaaleissa esiintyy sukupuolistereotypioita eli kaavamaisia käsityksiä siitä, millaisia miesten ja naisten pitäisi olla (Attila ym., 2018). *Peruskouluissa ja toisen asteen koulutuksessa täytyy aktiivisesti kyseenalaistaa sukupuoleen liittyviä stereotypioita ja kannustaa kaikkia oppilaita yhtäläisesti eri oppiaineiden opiskelun pariin*.

Lopuksi

Tasa-arvotyö on tärkeää sekä ihmisoikeusnäkökulmasta että yhteiskunnan taloudellisen ja muun hyvinvoinnin kannalta. Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018 sisältää runsaasti suosituksia, joiden eteenpäin vieminen parantaisi tasa-arvon tilaa Suomessa. Suositusten eteenpäin vieminen on tärkeää myös, koska ennakkoluulojen ja puolueellisuuden tietoinen karsiminen yhteiskunnan rakenteista on helpompaa kuin niiden karsiminen ihmisistä.

Helsingissä 27.1.2019

Kunnioittavasti

Marja-Liisa Halko, VTT, dosentti
Yliopistolehtori, taloustiede
Helsingin yliopisto

LÄHTEET

André, C. & Bourrousse, H. (2017), "Fighting gender inequality in Sweden", OECD Economics Department Working Papers, No. 1395, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/37b4d789-en

Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P. & Nieminen, M. (2018). Tasa-arvobarometri 2017. STM:n julkaisuja 8/2018. Helsinki.

Cho, S. (2016), "Does gender equality promote social trust? An empirical analysis", *World Development*, 88, 175- 187. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.07.019

Duflo, E. (2012), "Women empowerment and economic development", *Journal of Economic Literature*, 50/4, 1051- 1079.

Gender Inequality Index (GII), United Nations Development Programme, Human Development Reports, http://hdr.undp.org/en/indicators/68606#

Gonzales, C., Jain-Chandra, S., Kochhar, K, Newiak, M. & Zeinullayev, T. (2015), "Catalyst for change: empowering women and tackling income inequality", IMF Staff Discussion Note, SDN/15/20, International Monetary Fund, Washington.

Kela (9.11.2018), "Isyysvapaauudistus lisäsi isien vapaiden käyttöä vain vähän", https://www.kela.fi/-/isyysvapaauudistus-lisasi-isien-vapaiden-kayttoa-vain-vah-1

Kleven, H., Landais, C., Posch, J., Steinhauer, A. & Zweimueller, J. (2019), "Child Penalties Across Countries: Evidence and Explanations". London, Centre for Economic Policy Research. https://cepr.org/active/publications/discussion_papers/dp.php?dpno=13474

Kleven, H, Landais, C., & Sogaard, J.E. (2018), "Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark". *American Economic Journal: Applied Economics*, tulossa.

Looze, M.E., Huijts, T., Stevens, G.W.J.M., Torsheim, T. & Vollebergh, W.A.M. (2017), "The happiest kids on Earth. Gender equality and adolescent life satisfaction in Europe and North America", *Journal of Youth and Adolescence*, 47(5), 1073- 1085. doi: 10.1007/s10964-017-0756-7

OECD (2018), "Is the Last Mile the Longest? Economic Gains from Gender Equality in Nordic Countries", OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264300040-en

Segregaatio ja sukupuolten väliset palkkaerot –hankkeen loppuraportti, Helsinki 2008, STM selvityksiä 2008, 26.

Tilastokeskus Uutisia (29.11.2018), "Alle viidennes opiskelijoista opinnoissa, joissa tasaisesti naisia ja miehiä".

Van de Velde, S., Huijts, T., Bracke, P. & Bambra C. (2013), "Macro-level gender equality and depression in men and women in Europe", *Sociology of Health and Illness*, 35(5), 682- 98. doi: 10.1111/j.1467-9566.2012.01521.x